

Osobine darovite djece

Ana Jurasić, 2013.

Nesretnost je najbolje definirati kao razliku između naše darovitosti i naših očekivanja.

Edward de Bono

Prva pomisao o darovitosti / talentiranosti

- ▶ Najprije roditelji, učenik ili učitelj dolaze na pomisao da bi učenik mogao biti iznimno darovit ili talentiran te da njegove potrebe u vezi s kurikulumom možda nisu u potpunosti zadovoljene.
    - ▶ **Procjenjuje se da se do djetetove pete godine razvije 90 % moždanih stanica.**
    - ▶ **Danas shvaćamo da su roditelji najvažniji djetetovi učitelji** – mnogo toga se napravi prije nego što dijete krene u školu.
    - ▶ **Roditelji mogu uočiti rane znakove darovitosti:**
      - ▶ ranu uporabu velikog broja riječi (pravilno upotrijebljenih),
      - ▶ rani razvoj čitanja,
      - ▶ pomno promatranje i pamćenje informacija o promotrenom predmetu,
      - ▶ sposobnost koncentracije dulje nego što je uobičajeno za većinu djece,
      - ▶ rano zanimanje za neko područje djelovanja (crtanje, glazbu, brojeve,...),
      - ▶ rano otkrivanje uzročno-posljedičnih odnosa,
      - ▶ velika radoznalost i izrazit smisao za zabavu i humor.
-

-
- ▶ **Učenici šalju signale o svojoj sposobnosti kad im se jednom pruži prilika da je pokažu – to ovisi o stilu poučavanja nastavnika.**
  - ▶ **Djeci treba dati priliku da rade ono što odgovara njihovoj razini ili je iznad te razine te izbjegavati rutinsko ponavljanje koje vodi u dosadu.**

Sposobnosti darovitih učenika (C. Greenes, 1981)

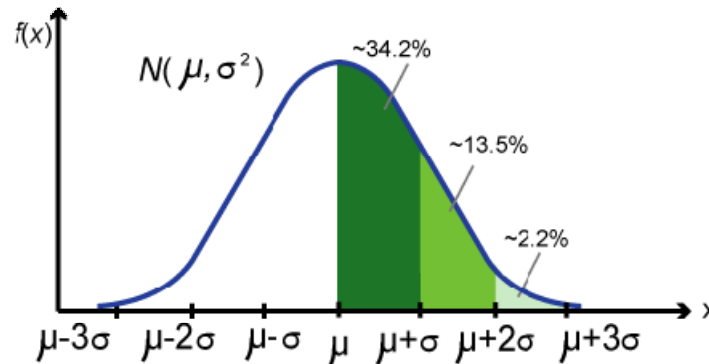

- ▶ Lakoća formulacije problema,
  - ▶ hitrost uma,
  - ▶ prilagodljivost u rukovanju podacima,
  - ▶ sposobnost organizacije podataka,
  - ▶ originalnost u interpretaciji,
  - ▶ sposobnost prenošenja ideja,
  - ▶ sposobnost poopćavanja.
-
- ▶ Ovdje bi još mogli dodati vještinu računanja.

Udio darovitih učenika u populaciji

- ▶ Kako je darovitost slučajan rezultat utjecaja nepredvidivo mnogo slučajnih faktora, ljudske sposobnosti dobro se mogu opisati **normalnom razdiobom**:

- ▶ Oko 68% stanovništva je prosječnih sposobnosti (polovica od toga je nešto ispod prosječnih sposobnosti, a polovica iznad).
- ▶ Dio populacije u segmentu $[\mu, \mu + \sigma]$ – kažemo da je iznadprosječnih sposobnosti.
- ▶ Za populaciju u segmentu $[\mu + \sigma, \mu + 2\sigma]$ – možemo kazati da je **talentirana**.
- ▶ Segment $[\mu + 2\sigma, \mu + 3\sigma]$ – obuhvaća **darovite** (mnogi među njima daroviti su u više područja).
- ▶ U segmentu $[\mu + 3\sigma, \mu + 4\sigma]$ – možemo govoriti o **istaknutoj darovitosti**.
- ▶ Opredijelimo li se samo za one darovite za matematiku, očekivani postotci se smanjuju.

Model darovitosti

- ▶ Neki iznimno daroviti pojedinci kao djeca nisu bili zamjećeni, čak su imali i teškoće tijekom školovanja (pr. H. C. Andersen, A. Einstein).
  - ▶ Mogući razlog tome je razina nastave koja je bila ispod njihovih mogućnosti.
- ▶ S druge strane, neka djeca koja su u ranoj dobi uočena kao darovita (čudo od djeteta), kasnije su “zakazala” ne opravdavši visoka očekivanja okoline.
- ▶ Nameće se temeljno pitanje – **Kako pomoći darovitom djetetu u realizaciji njegovih potencijala?**
- ▶ **Urođena dispozicija** za postizanje izvrsnosti u određenom području te osobine ličnosti jesu nužan, ali ne i dovoljan uvjet za postizanje nadprosječnog rezultata.
- ▶ O **brojnim okolinskim činiteljima** koji tijekom razvoja djeluju na djetetovu ličnost (prije svega obiteljske i obrazovne okolnosti) ovisi hoće li se te predispozicije razviti i pokazati.

Kognitivne komponente darovitosti

- ▶ **Intelektualne sposobnosti u osnovi darovitosti** obično se manifestiraju u dva oblika:
    - ▶ **konvergentno mišljenje** – sposobnost rješavanja problema,
    - ▶ **divergentno mišljenje** – mogućnost generiranja novih ideja i traženje alternativnih rješenja.
  - ▶ Divergentno mišljenje nalazi se u osnovi kreativnosti.
  - ▶ **Kreativnost** – mogućnost drugačijeg pristupa informacijama u pojedinom području.
    - ▶ Kreativnost je izuzetno teško definirati pa tako i mjeriti.
    - ▶ Ne mora nužno postojati korelacija između inteligencije i kreativnosti.
    - ▶ Premalo programa za darovite stavlja kreativnost u svoje središte.
  - ▶ Djecu koja imaju izraženu sposobnost konvergentnog mišljenja često nazivamo “**bistrom**”, dok se ona koja ujedinijuju obje komponente smatraju **darovitom**.
-

-
- ▶ U našim školama ima mnogo “bistre” djece, ali ih nema mnogo koji imaju dara za učenje.
  - ▶ **Darovitoj djeci treba dati priliku da pridonese svom učenju tako da imaju prilagođen program te im treba pružiti kreativno okruženje za učenje.**
  - ▶ “Bistra” djeca često ugađaju nastavnicima te ih je lakše i ugodnije poučavati. Darovita djeca znaju biti izuzetno “teška” jer se ne uklapaju u norme. Često su samozatajna, a ponekad i nespremna za komunikaciju pa ostaju nezapažena, podcijenjena ili neshvaćena u svojim postupcima.
-
-

-
- ▶ **Daroviti pojedinci imaju neke zajedničke kognitivne osobine** (Čudina-Obradović, 1991):
    - ▶ **spособnost usmjeravanja pažnje** na relevantne informacije i **spособnost zadržavanja pažnje**,
    - ▶ visoko razvijena **spособnost uočavanja odnosa** u području svoje nadarenosti (tzv. sistemsko razmišljanje),
    - ▶ visoko razvijena **spособnost za uočavanje i pronalaženje novih problema** (tzv. analitičko razmišljanje),
    - ▶ **originalan i aktivan pristup prema okolini**,
    - ▶ **spособnost učinkovite pohrane informacija** koja osigurava bogatu i dobro organiziranu mrežu pojmova i specifičnih znanja,
    - ▶ **spособnost brzog pretraživanja dugoročnog pamćenja**.
-

Komponente ličnosti koje pridonose realizaciji darovitosti

- ▶ **Osobine ličnosti** obično se opisuju kao “katalizatori” o kojima ovisi hoće li se kombinacija nadprosječnih sposobnosti uspjeti i iskazati.

- ▶ Četiri su **obilježja ličnosti bitna za ostvarenje potencijalne darovitosti**:
  - ▶ otvorenost prema novom iskustvu,
  - ▶ pozitivna slika o sebi,
  - ▶ autonomija,
  - ▶ otpornost na stres.

-
- ▶ **Otvorenost prema novom iskustvu** – osobina ličnosti koja se u svakodnevnom govoru najčešće poklapa s pojmom *radoznalosti* ili *znatiželje*.
  - ▶ **Pojam ili slika o sebi** – *predodžba koju svaki pojedinac ima o sebi*.
    - ▶ Visoko samopoštovanje bitna je komponenta pozitivne slike o sebi.
    - ▶ Osoba koja ima pozitivnu sliku o sebi prihvaća sebe kakva jest.
    - ▶ Izraženija darovitost nije uvijek popraćena i podjednakim povećanjem samosvijesti i samopouzdanja.
    - ▶ Drži se da je kod vrhunski nadarene djece njihova slika o sebi podložna negativnim samoprocjenama uslijed velike samokritičnosti.
-
-

-
- ▶ **Autonomija** – daroviti pojedinci *jače se zalažu za svoje stavove*, ne priklanjaju se uslijed socijalnog pritiska mišljenju većine i ne prilagođavaju se kriterijima okoline.
    - ▶ Ne zaziru od samoće, često su sami sebi dovoljni, a zaokupljenost određenim predmetom odvlači ih od društvenih aktivnosti.
    - ▶ Kod darovitih se zapaža izraženiji unutarnji osjećaj kontrole koji se očituje kroz veću ustrajnost, spremnost na preuzimanje odgovornosti i inicijatve u radu.

  - ▶ **Otpornost na stres** – neka su istraživanja pokazala da su osobito darovita djeca vrlo senzibilna na pažnju i nepravdu u okolini te da su *sklona snažnim emocionalnim reakcijama*.
    - ▶ Utvrdilo se da je viša intelektualna sposobnost ujedno i protektivni činitelj koji omogućava uspješnije suočavanje sa stresom.
    - ▶ Darovita djeca pokazuju znatno manju razinu ispitne anksioznosti od djece prosječnih sposobnosti.
    - ▶ Smisao za humor se često navodi kao izraženo obilježje darovitih.
-
-

Motivacija – važan činitelj u realizaciji darovitosti

- ▶ U području darovitosti važno mjesto imaju:
  - ▶ **potreba za utjecajem,**
  - ▶ **potreba za postignućem,**
    - ▶ Ova je potreba zbir dvaju komponenti – težnje za postizanjem uspjeha i težnje za izbjegavanjem neuspjeha.
    - ▶ Ako je težnja za postizanjem uspjeha jača od težnje za izbjegavanjem neuspjeha, tada ćemo biti motivirani za ulaganje truda u određeno područje.
    - ▶ Motivacija za postignućem najizraženija je ako smo suočeni sa zadacima umjerene težine. Prelagani i preteški zadaci nepovoljno djeluju na motivaciju za postignućem.
  - ▶ **potreba za ostvarenjem vlastitih sposobnosti.**
    - ▶ Ova se potreba ne može “zadovoljiti”, ona se razvija i raste usporedo s postizanjem sve veće kompetencije u području.

-
- ▶ Djeca viših intelektualnih sposobnosti imaju izraženiju **orijentaciju prema budućnosti**, lakše mogu povezati udaljene ciljeve sa sadašnjom aktivnošću i predvidjeti dugoročne posljedice svog ponašanja.
  - ▶ Kod izuzetno darovite djece često je prisutan **perfekcionizam**.
    - ▶ Jedno je poticajni perfekcionizam pri čemu su postavljeni kriteriji izvedbe visoki, ali ipak dostižni, a drugo je ugrožavajući perfekcionizam kada su postavljeni ciljevi preveliki i dovode do stresa i psihosomatskih smetnji.
  - ▶ Mnoga darovita djeca postavljaju previsoke ciljeve, vrlo su kritična prema sebi i nemaju razvijen unutarnji osjećaj visoke kompetencije (samodjelotvornosti).
-
-

-
- ▶ Čini se da očekivanja vezana uz spolne uloge utječu na to da dječaci uspijevaju u većoj mjeri ostvariti svoje visoke potencijale od djevojčica.
    - ▶ Daroviti dječaci imaju mnogo izraženiji motiv za postignućem, manje izražen strah od neuspjeha, više samopouzdanja...
  - ▶ Daroviti uspješni učenici u značajno manjoj mjeri od prosječno uspješnih vršnjaka uspjeh i neuspjeh pripisuju vanjskim činiteljima.
-
-

-
- ▶ Kažemo da su **ponašanja intrinzično motivirana** kada ih izvodimo radi njih samih, zbog zadovoljstva izazvanog osjećajem kompetencije. **Ekstrinzično motivirana ponašanja** su ona koja nisu sama sebi svrhom, već služe za postizanje nekih ciljeva.
  - ▶ Kod darovite djece, **visoko izražen stupanj intrinzične motivacije** se očituje u:
    - ▶ ranom pokazivanju specifičnih interesa,
    - ▶ velikoj usmjerenosti prema cilju,
    - ▶ velikoj radnoj energiji i ustrajnosti u radu.
    - ▶ Posljedica ranog uspjeha u području nadarenosti dovodi do nove motivacijske razine koja se očituje u potrebi za samostalnošću djelovanja i osjećajem kompetencije.
  - ▶ Problem u održavanju intrinzične motivacije darovitih je to što je put do vrhunske izvedbe dugotrajan.
-
-

Darovita djeca imaju posebne obrazovne potrebe

- ▶ Ta su djeca na određen način “**drugačija od većine**” (kao što su i djeca s određenim razvojnim smetnjama).
- ▶ Sklop osobina koje posjeduju darovita djeca uvjetuje i njihove **posebne obrazovne potrebe**, od kojih su najizraženije ove:
  - ▶ **Potreba za druženjem s vršnjacima iste kronološke dobi:**
    - ▶ Osim u području svoje darovitosti, darovita su djeca u ostalim područjima slična svojim vršnjacima i imaju potrebu da ih oni prihvaćaju.
    - ▶ Darovito dijete mora naučiti poštovati i one manje darovite i naučiti živjeti i surađivati s njima.
  - ▶ **Potreba za druženjem s vršnjacima sličnih visoko razvijenih sposobnosti:**
    - ▶ Takvi su kontakti dobri kako zbog međusobnog poticanja, tako i zbog smanjenja osjećaja izoliranosti.

-
- ▶ **Potreba za radom u obogaćenim odgojno-obrazovnim programima:**
    - ▶ Postoje različite mogućnosti – širenje obrazovnog programa u širinu i dubinu, stvaranje novih programa, mentorski rad sa stručnjacima, grupe za nadarene i sl.
  - ▶ **Potreba za nezavisnošću u učenju:**
    - ▶ Darovitoj djeci je važno omogućiti samostalan rad i istraživanje.
  - ▶ **Potreba za izazovima u kojima se može doživjeti i povremeni neuspjeh:**
    - ▶ Ponekad je dobro darovitoj djeci postaviti zadatke u blizini krajnjih granica tzv. približnog razvoja.
  - ▶ **Potreba za sudjelovanjem u širokim programima kojima se potiče cjelokupni razvoj:**
    - ▶ Zadovoljavanje ove potrebe je važno kako ne bi došlo do prebrze i preuske specijalizacije, što bi kasnije moglo ugroziti razvoj ličnosti ili nekih drugih sposobnosti.
-
-

Emocionalno-socijalni razvoj darovite djece

- ▶ Emocionalno-socijalni razvoj darovite djece više je sličan nego različit od razvoja djece iz opće populacije.
- ▶ **Mogu se javiti sljedeći problemi:**
  - ▶ nerealistična očekivanja okoline od darovitog djeteta,
  - ▶ unutarnji sukobi darovitog djeteta zbog velikog mogućeg nesrazmjera između intelektualnog i emocionalno-socijalnog razvoja.
  - ▶ Darovito dijete zbog izrazite misaone razvijenosti uočava s jedne strane nesklad unutar sebe, a s druge strane istodobnu različitost i sličnost s vršnjacima.
- ▶ Već u vrlo ranoj dobi ovakva djeca su **naročito osjetljiva** – manje uvrede ili šale lako primaju k srcu.
- ▶ **Emocionalne teškoće** darovitih mogu se očitovati kao potištenost, zloupotreba sredstava ovisnosti, osjećaj neprihvatanja i nevoljenosti, izrazite emocionalne reakcije i na najmanji neuspjeh (obično kao posljedica težnje za savršenosti).

-
- ▶ Emocionalni svijet i teškoće darovitih dobro su opisane u sljedećoj rečenici:
“*Teško je u dječjem tijelu imati inteligenciju odrasloga i emocije djeteta.*”
(Hollingworth, 1975.)
  - ▶ Darovita djeca često osjećaju **unutarnji sukob između svoje potrebe za uspjehom i potrebe da pripadaju društvu “manje uspješnih” (vršnjaka)**, koji nije lako svladati.
    - ▶ Zbog toga se često druže sa starijima od sebe ili s odraslima, praveći se da ih vršnjaci ne zanimaju.
    - ▶ S druge strane, vršnjaci ih često i ne žele u svom društvu jer se “ne znaju” s njima igrati.
-
-

-
- ▶ Daroviti mogu imati različite **teškoće u području socijalnih odnosa**:
    - ▶ osamljenost,
    - ▶ nedostatak prijatelja (npr. zbog bavljenja velikim brojem izvanškolskih aktivnosti...),
    - ▶ neslaganje s (nepromišljenim) postupcima druge djece,
    - ▶ kritiziranje i ljubomora vršnjaka...

  - ▶ Darovitost ima utjecaj na obiteljski život i zahtjeva promjenu u odnosima između roditelja i djece.
-
-

Što činiti kako bismo pomogli razvoj darovite djece?

- ▶ Pokazati djetetu da su nam važna njegova uvjerenja, osjećaji i postupci.
- ▶ **Pomoći djetetu otkriti, izraziti i prihvatiti njegove osjećaje.**
- ▶ Pokazati da cijenimo dijete kao “cjelinu”, a ne samo njegove sposobnosti i postignuća.
- ▶ Pokazati da cijenimo njegove jedinstvene kvalitete.
- ▶ **Odvojiti vrijeme koje ćemo posvetiti samo djetetu.**
- ▶ **Ohrabriti i poduprijeti pokušaje, a ne samo uspjehe.**
- ▶ Isticati vrijednost produktivne suradnje (one koja vodi uspjehu).
- ▶ ...

Zaključak

- ▶ **Svako je dijete jedinstveno** i svoju darovitost iskazuje na jedinstven način.
- ▶ Valja razlikovati konkretnu od općenite darovitosti, intelektualnu i akademsku darovitost od talentiranosti, kao i različite vrste darovitosti.
  - ▶ Iako postoje učenici s visokim dostignućima u svim područjima, češća je pojava da pojedinac posjeduje iznimne sposobnosti samo u jednom području, dok u ostalim područjima može imati čak i poteškoće.
- ▶ Daroviti pojedinac svoju darovitost mora opravdati načinom na koji se služi svojim darom.
- ▶ Darovitu djecu dužni smo identificirati u školskom sustavu te prilagoditi kurikulum njihovim potrebama.
  - ▶ **Daroviti učenici zahtijevaju program koji je detaljniji, sveobuhvatniji i ispred onoga što se predviđa za vršnjačku dob.**

Literatura

- ▶ George, D: *Obrazovanje darovitih: kako identificirati i obrazovati darovite i talentirane učenike*, Educa, Zagreb, 2005.
- ▶ Vlahović-Štetić, V.: *Daroviti učenici: teorijski pristup i primjena u školi*, IDIZ, Zagreb, 2005.
- ▶ Elezović, N: *Matematička natjecanja i rad s darovitim učenicima*, Element, Zagreb, 2007.

